

OSMANLI DEVLETİ'NDE ULUSLARARASI TELGRAF İŞBİRLİĞİ: SİCİLYATEYN/İTALYA ÖRNEĞİ

Diren ÇAKILCI*

Özet

Avrupa telgraf hatlarıyla bağlantı gerçekleştirdiği 1855 yılından itibaren uluslararası telgraf işbirlikleri geliştiren Osmanlı Devleti, idare ettiği telgraf şebekesiyle irtibat kuran Fransa, Avusturya, Rusya, İran, Yunanistan ve Sicilyateyn/İtalya ile ikili antlaşmalar imzalamıştır. Bununla birlikte 1858 Brüksel, 1865 Paris ve akabinde imzalanan uluslararası telgraf antlaşmalarına da dâhil olan Osmanlı Devleti, Rumeli ve Anadolu bölgelerinde inşa ettiği hatlarına transit telgraf hattı vasfını kazandırmıştır. Doğu-batı arasındaki uluslararası telgraf haberleşmesinde stratejik bir konuma sahip olan Osmanlı şebekesi, Avrupa'nın doğu ile haberleşmesini temin ederken Osmanlı Devleti'nin de Avrupa başkentleri ile kolay ve süratli bir telgraf teatisi gerçekleştirmesini mümkün kılmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti'nin 1859'da Sicilyateyn ile başlayan ve 1861 yılından sonra aralıksız bir şekilde İtalya Krallığı ile devam eden telgraf işbirliği, uluslararası telgraf haberleşmesinde örnek gösterilecek derecede artmıştır. 1859 yılında imzalanan ilk antlaşmaya bağlı olarak Sicilyateyn, Otranto-Avlonya denizaltı telgraf hattını inşa ederken, Osmanlı Devleti de Otranto'nun Avusturya, Rusya ve İstanbul ile irtibat kurmasını sağlayacak hatları inşa etmiştir. Kazan-kazan çerçevesinde ilerleyen bu işbirliği, 1862 ve 1866 yıllarında imzalanan iki antlaşma ile de pekiştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Sicilyateyn, İtalya, telgraf, haberleşme.

Abstract

INTERNATIONAL TELEGRAPH COOPERATION IN THE OTTOMAN STATE: INSTANCE OF THE TWO SICILIES/ ITALY

The Ottoman State, ever since 1855, when it established the first connection with European telegraph lines, developed international telegraph cooperation and signed bilateral agreements with France, Austria, Russia, Iran, Greece and Two Sicilies/Italy which contacted with the Ottoman telegraph net. Besides, the Otto-

* Araştırma Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. E-posta: direncakilci@akdeniz.edu.tr

man State, which also signed Bruxelles (1858), Paris (1865) and the following international telegraph agreements, managed to qualify the lines it built in Rumelia and Anatolia as "transit lines". The Ottoman net, which had a strategic position in the international telegraph communication between the east and the west, provided Europe's communication with the east and also made it possible for the Ottoman State to execute fast and easy telegraph exchanges with European capitals. In this regard, the Ottoman State's telegraph cooperation, which started with Two Sicilies in 1859 and continued with the Italian Kingdom unremittingly after 1861, increased exemplarily for the international telegraph communication. Based on the first agreement signed in 1859, when Two Sicilies built the Otranto-Valona submarine telegraph line, the Ottoman State constructed the lines which would ensure Otranto's contact with Austria, Russia and Istanbul. This cooperation which proceeded within the framework of a win-win situation was reinforced by two more agreements signed in 1862 and 1866.

Key Words: *The Ottoman State, Two Sicilies, Italy, telegraph, communication.*

Giriş

19. yüzyıl ortalarından itibaren dünyayı etkisi altına alan ve haberleşme alanında bir devrim olarak kabul edilen telgraf teknolojisi, İstanbul-Şumnu hattının tamamlanması ile 1855 yılında Osmanlı Devleti'ne de giriş yaptı. Osmanlı Devleti'nde telgraf, Kırım Savaşı dolayısıyla savaş mahalli ve müttefik Avrupa devletlerinin başkentleri ile hızlı ve kolay haberleşme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Yüzyılın sonuna kadar inşası devam eden birçok hat ve oluşturulan yeni şebekelerin ilk hedefi Avrupa başkentleri ile hızlı ve kolay haberleşme imkânına hizmet etmektir. Sınır boylarına kadar uzatılıp, komşu ülke hatlarına bağlanmak istenen telgraf telleri, aynı zamanda Rumeli'nin birçok merkezine telgrafhane açılmasına vesile olmuş, dâhili telgraf şebekesinin hızla büyümesine fırsat sağlamıştır.

Osmanlı Devleti bünyesindeki ticari ve politik merkezlerle hızlı irtibat kurmak isteyen Avrupa devletlerinin girişim ve teşvikleri, Osmanlı hatlarında uluslararası haberleşme ve işbirliğini artırmıştır. Bununla birlikte, Avrupa ile Uzakdoğu merkezleri arasında transit hat vasfına sahip olan Osmanlı şebekesi -özellikle Rumeli şebekesi- uluslararası haberleşme ağı içerisinde önemli bir konuma sahiptir.

Telgraf kullanımının hızla artması, açılan yeni merkezler ve tesis edilen yeni işbirlikleri çerçevesinde Osmanlı şebekesinde ortaya çıkan yoğunluk zaman zaman sorunlara neden olmuş, gecikme ve irtibat kesintileri telgrafın hızına gölge düşürmüştür. Bunun önlen-

mesi için mevcut hatlara ilave teller çekilmiş, ayrıca kurulan yeni alternatif hatlar ile Osmanlı Telgraf İdaresi kontrolündeki dâhili ve uluslararası haberleşme ağı günden güne geliştirilmiştir. Söz konusu yatırımlar sonucunda ortaya çıkan telgraf haritasına genel olarak bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin 10-15 yıl zarfında tüm komşu ülkeler ve sınır uçlarında bulunan özerk idareler ile telgraf bağlantısı gerçekleştirdiği, sınır komşusu olmayan civar ülkeler ile dahi denizaltı kabloları vasıtasıyla irtibat sağladığı görülür. İstanbul'un merkez olduğu bu haritada, Rumeli içlerine doğru ilerleyen telgraf hatları, Karadeniz sahilini takiple Dobruca merkezleri üzerinden Boğdan ve Rusya hatlarına; Edirne-Şumnu-Ruşuk üzerinden Eflak hatlarına ve oradan Avusturya şebekesine; Edirne-Niş-Aleksinaç üzerinden Sırbistan hatlarına; Ege Denizi sahilini takiple Tekfurdağı'ndan Selanik'e ve oradan Yunanistan'a; yine Selanik'ten Manastır-Ohri-İlbasan-İşkodra üzerinden Dalmaçya sahillerindeki Avusturya hatlarına; İlbasan-Avlonya üzerinden denizaltı kablosu ile Sicilyateyn'in Otranto merkezine; Manastır-Priştine-Yenipazar-Saraybosna-Gradişka üzerinden Avusturya şebekesine bağlanmıştır.¹ Tüm bu kollara Avrupa-Uzakdoğu haberleşmesi üzerinde transit hat vasfını kazandıran hatların başında ise İstanbul'u Gelibolu üzerinden Çanakkale Boğazı'na ve tüm Osmanlı şebekesini İskenderiye'ye bağlayan Çanakkale-Girit-İskenderiye hattı gelmekteydi.² Anadolu hatlarında ise Üsküdar merkezinden İzmit'e uzanan teller Anadolu içlerine yayılarak, transit haberleşme emeline hizmet etmesi de düşünülerek, Ankara-Diyarbakır-Bağdat üzerinden Basra Körfezi'ne bağlanmıştır.³ Güney'e doğru ilerleyen bir diğer hat ise Halep-Lazkiye-Trablus-Beyrut-Yafa üzerinden ilerleyerek Ortadoğu merkezlerini Osmanlı şebekesine, dolayısıyla uluslararası telgraf haberleşmesine dâhil etmiştir.⁴

¹ Rumeli hatları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Diren Çakılcı, **Rumeli Telgraf Hatları (1854-1876)**, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2015.

² Özkan Keskin, Ali Sönmez, "Telgrafın Osmanlı İmparatorluğu'nda Yayılması: Çanakkale Telgraf Hattı Örneği", **OTAM**, S.25, Bahar 2009, s.71-72.

³ Anadolu hatları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Kaçar, "Osmanlı Telgraf İşletmesi", **Çağın Yakalayan Osmanlı**, İstanbul, IRCICA Yayınları, 1995, s.45-120.

⁴ Eugene Rogan, "Instant Communication: The Impact of the Telegraph in Ottoman Syria", **The Syrian Land: Processes of Integration and Fragmentation**, (Editors: Thomas Philipp, Birgit Schaebler), Stuttgart, 1998, s.115-116; Uğur Akbulut, "Suriye'ye İlk Telgraf Hatlarının Çekilmesi", **History Studies**, Ortadoğu Özel Sayısı, Ekim 2010, s.1-11.

Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu geniş şebekenin sunduğu kolaylık ile hız, komşu ve civar ülkelerin çeşitli taleplerini beraberinde getirmiştir. Ekonomik ve siyasi menfaatleri doğrultusunda Osmanlı hatları üzerinden uzak merkezlerle irtibat kurmak isteyen Avusturya, İran, Rusya, Yunanistan ve Sicilyateyn Bab-ı Ali ile ikili antlaşmalar imzalarken, zaman içinde gelişen uluslararası işbirliği telgraf konferanslarının gerçekleştirilmesi ve toplu antlaşmalar imzalanmasını beraberinde getirecektir. Bu antlaşma ve işbirliklerinin en güzel örneklerinden biri Sicilyateyn ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleştirilmiştir. 1861 yılında İtalya Krallığı'nın kurulması ile Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasında kesintiye uğramadan devam edecek olan telgraf işbirliği, 20. yüzyılda Adriyatik Denizi'nin iki yakası arasında haberleşme alanında tesis edilecek ittifaklara da zemin oluşturacaktır.⁵

1) Osmanlı Devleti'nde Uluslararası Telgraf İşbirliği

Osmanlı Devleti'nin amaçları ve komşu ülkelerin talepleri doğrultusunda karşılıklı olarak hızlıca birbirine bağlanan hatlar, gerekli teknik altyapının oluşturulmasından sonra iki taraflı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti uluslararası bağlantıları sayesinde sıklıkla Avrupa başkentleri ile iletişim kurarken, Avrupa kıtasındaki komşu ülkeler ve onların geri alanında yer alan diğer ülkeler Osmanlı merkezleri ve özellikle transit hatlar vasıtası ile Asya ve Uzakdoğu'da bulunan merkezlerle iletişim kurmuşlardır. İcra edilen bu haberleşme faaliyetleri iki önemli hususu gündeme getirmiştir. Birincisi hatların kullanım, kontrol, bakım ve güvenliğini içeren idare meselesi, ikincisi ise gerçekleştirilecek haberleşmenin muhasebesidir. İrtibat gerçekleştirdiği her ülke ile söz konusu iki hususta detaylı maddeler içeren telgraf mukaveleleri imzalayan Osmanlı

---

⁵ 4 Aralık 1922 tarihinde Arnavutluk ile İtalya arasında yapılan telgraf antlaşmasında, Osmanlı Devleti ile yapılan antlaşmalara benzer olarak, sair güzergâhlar yanında Otranto-Avonya denizaltı hattı güzergâhının kullanılmasına devam edilmesi ve işbirliğine dair benzer maddelere yer verilmesi örnek gösterilebilir. Bkz. Albania and Italy Telegraphic Convention, Signed at Tirana, December 4, 1922, <http://www.worldlii.org/cgi-bin/sinodisp/int/other/LNTSer/1923/33.html?query=Albania%20and%20Italy%20Telegraphic%20Convention>, (Son Erişim: 15 Kasım 2015). Günümüzde kullanılmakta olan bölgesel ve uluslararası telekomünikasyon şebekesinde, İtalya ile Balkan ülkeleri arasındaki bağlantının tarihi güzergâhı ile benzer bir şekilde konumlandığı görülmektedir. Bkz. "TeleGeography Submarine Cable Map", <http://www.submarinecablemap.com/>, (Son Erişim: 28 Kasım 2015).

Devleti, 19. yüzyılın ikinci yarısında diplomatik gündeminde telgraf konusu ile sürekli meşgul olmaya başlamıştır.

Avrupa ile kurulan ilk irtibat olan İstanbul-Şumnu hattının açılmasıyla telgraf işbirliği hususunda antlaşma imzalanan ilk ülke Fransa olmuştur. Çünkü İstanbul'dan Şumnu'ya uzanan Osmanlı hattı, Şumnu üzerinden Fransa'nın inşa edip işletmekte olduğu Varna-Ruşçuk-Bükreş hattına bağlanarak Avrupa ile haberleşme sağlıyordu.⁶ İngiltere ve Fransa hükümetlerinin Varna civarında inşa ettikleri hatların idare ve muhasebesi hususunda imzaladıkları antlaşmaya Osmanlı Devleti'nin de dâhil edilmesi için Fransa'dan teklif gelmiştir.⁷ Söz konusu antlaşma şartlarının uygun görülmesi ile 2 Ekim 1855'de bu antlaşmanın Osmanlı Devleti tarafından da kabul edildiğinin ilgili devletlere iletilmesi için Paris Sefareti'ne emir verilmiştir.⁸ Böylelikle Fransa ile işbirliğine giden Osmanlı Devleti dolaylı olarak İngiltere ile de telgraf işbirliği tesis etmiştir. Fransa ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleştirilen bu antlaşma, Fransa'nın diğer Avrupa devletleri ile imzaladığı telgraf antlaşmaları sayesinde, Osmanlı telgraf merkezleri ile birçok Avrupa merkezi arasında telgraf teatisi gerçekleştirilmesine de imkân sağlamıştır.

Kırım Savaşı'nın sonlanması ile ordularını geri çeken İngiltere ve Fransa inşa ettikleri telgraf hatlarını da Osmanlı Telgraf İdaresi'ne satmışlardır. Böylelikle İstanbul'dan Bükreş'e kadar bir Osmanlı idaresi ortaya çıkarken, Bükreş'ten ilerisi için kullanılacak Avusturya hatları hakkında Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında bir antlaşma imzalanması ihtiyacı doğmuştur. Buna bağlı olarak 1856 yılı başında başlayan girişimler,⁹ 21 Ocak 1857'de Avusturya-Osmanlı telgraf antlaşmasının imzalanması ile sonuçlanmıştır.¹⁰ Otuz dokuz maddeden oluşan bu antlaşma ile her iki tarafın telgraf te-

⁶ Kırım Savaşı sırasında Osmanlı müttefiki olan İngiltere ve Fransa'nın savaş mahalli ile telgraf bağlantısı kurmak için bölgede inşa ettikleri hatlar için bkz. Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, "Kırım Savaşı'nda Haberleşme: Varna Telgraf Hattı Şebekesi", **Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856), 22-23 Mayıs 2006, Bildiriler**, İstanbul, İ.Ü.E.F. Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007, s.119-130; Diren Çakılcı, **a.g.e.**, s.48-64.

⁷ **BOA. HR.TO. 196/37.**

⁸ **BOA. İ.HR. 124/6211; 125/6241.**

⁹ **BOA. A.DVN.NMH. 8/14.**

¹⁰ Antlaşma metni için bkz. **BOA. A.DVN.NMH. 8/27.** Antlaşmanın Fransızca metni için bkz. **BOA. HR.SFR.(3). 32/2.**

atısındaki sorumluluk ve vazifeleri belirlenmiş, hatların idaresi ve haberleşmenin muhasebesi hususunda birlik sağlanmıştır. Antlaşmanın en önemli maddelerinden biri olan otuz yedinci maddede; Avusturya aralarındaki antlaşmaya istinaden bu antlaşmayı Almanya ve bu tarihten itibaren antlaşma yapacağı ülkeler adına da imzaladığını beyan etmiştir. Böylelikle, Fransa örneğinde olduğu üzere Osmanlı Devleti yalnızca Avusturya telgraf merkezleri ile değil, Almanya başta olmak üzere sair Avrupa devletlerinin birçok merkezi ile de telgraf işbirliği ve teatisi olanağı sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Bosna Vilayetinde yapmış olduğu telgraf yatırımları sonucu Avusturya-Osmanlı sınırı olan Gradişka üzerinden iki ülke şebekesi yeni bir kolla birbirine bağlanmıştır. Bunun yanında Avusturya ile Osmanlı arasında telgraf haberleşmesinde ana hat olarak belirlenen İstanbul-Gradişka-Viyana hattı için 1876 yılında bir nizamname düzenlenmiştir. Avusturya, Macaristan ve Osmanlı telgraf idarelerince 8 Ocak 1876 tarihinde yürürlüğe konan "hizmet-i fenniye nizamnamesi" ile iki ülke arasındaki telgraf işbirliğinin teknik ve idari boyutu ele alınarak, haberleşmenin düzenli ve kesintisiz sürdürülmesi için görev ve sorumluluk dağılımı yapılmıştır.¹¹ Avrupa ile doğrudan irtibatını söz konusu Avusturya hatları üzerinden kuran Osmanlı Devleti için, şüphesiz ki bu teknik işbirliği oldukça önemliydi.

Osmanlı telgraf merkezleri ve daha güneyde yer alan merkezlerle telgraf irtibatı tesis etmek isteyen Rusya, Osmanlı toprakları ile arasında yer alan Boğdan Eمارeti üzerinden haberleşme imkânı bulmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin ise Rusya başkenti ve sair merkezleri ile irtibat kurmaktan ziyade, Rus hatlarının transit kullanımını gibi bir ihtiyacı yoktu. Bu şartlar altında Osmanlı hâkimiyetinde kabul edilen Boğdan ile Rusya sınırında gerçekleştirilen bağlantının idaresi ve iki taraf arasında cereyan edecek haberleşmenin muhasebe işlemleri için bir antlaşma ihtiyacı doğmuştur. Rusya'nın İstanbul Sefiri Prens Lubanow'un girişimi ile yapılan müzakereler sonucunda, toplam otuz yedi madde üzerinde ittifak sağlanmış ve Şubat 1861'de Osmanlı-Rus telgraf antlaşması imzalanmıştır.¹² Antlaşmayla Boğdan hatlarının statüsü ve Rusya-Osmanlı merkezleri arasındaki haberleşmenin tarifesi belirlenmiştir. Bunun yanında telgraf kullanı-

¹¹ BOA. HR.TO. 475/38.

¹² BOA. HR.TO. 287/11; BOA. HR.TO. 161/1. 1861 tarihli Osmanlı-Rus telgraf antlaşmasının maddeleri için bkz. BOA. A.DVN.NMH. 13/12; BOA. HR.TO. 376/10.

myla hatların idare ve çalışması hususundaki maddeler Avusturya ile imzalanan antlaşmada yer aldığı üzere, zaten Avrupa'nın genelinde yürürlükte olan esaslara dayandırılmıştır.

Avrupa ile tesis etmek istediği irtibatı yukarıda bahsedilen antlaşmalar ile sağlayan Osmanlı Devleti, Doğu ile bağlantıyı da İran'la yaptığı telgraf antlaşmasıyla gerçekleştirmiştir.¹³ Ayrıca jeopolitik konuları nedeniyle başta Avrupa merkezleri olmak üzere dünyanın birçok yerinde telgraf haberleşmesi imkanı yaratmak ve telgraf şebekesine dâhil olmak gayretinde olan bazı ülkeler, Rumeli telgraf hatlarının stratejik önemi nedeniyle Osmanlı ile işbirliği tesis etmek emelini gütmüşlerdir. Söz konusu ülkelerin başında Yunanistan gelmektedir.

Rumeli bölgesinin güney ucunda, Mora Yarımadası'nda kurulan Yunanistan, hemen kuzey sınırlarında büyüyen Osmanlı telgraf şebekesi ve Ege Denizi'nden geçen Çanakkale-İskenderiye denizaltı kablosu vesilesiyle uluslararası telgraf şebekesine dâhil olmak istemiştir. Bunun için birçok kez Osmanlı Devleti'ne müracaat eden Yunan hükümeti, 1859 yılında amacına ulaşmış ve Sultan Abdülmecid'in izniyle Pire Limanı'ndan, Çanakkale-İskenderiye denizaltı kablosunun karaya çıktığı Sakız Adası'na yapılan bir bağlantı ile uluslararası telgraf şebekesine dâhil olmuştur.¹⁴ Bu bağlantı nedeniyle Osmanlı ve Yunan merkezleri arasında yapılacak haberleşmenin ve Osmanlı hatlarını transit olarak kullanacak Yunan telgrafnamelerinin muhasebesi ile yapılan bağlantı hattının idaresi hakkında 29 Temmuz 1859 tarihinde bir antlaşma imzalanmıştır.¹⁵ Kara hatları arasında bağlantı kurulmasına kadar geçen sürede Osmanlı-Yunan telgraf işbirliğini düzenleyen bu antlaşma, Yunan ve Osmanlı hatlarının Galos'un güneyinde bulunan Surleça Karyesi'nde birbirine bağlanması sonrası imzalanan yeni bir antlaşma ile tadil edilmiştir.¹⁶ Kara hatları vasıtasıyla da haberleşmenin gerçekleşecek olması nedeniyle, gerek ücret tarifesi, gerekse telgraf teatisi şartlarının güncellendiği 7 Ağustos 1864 tarihli antlaşma iki idare arasındaki işbirliğini yeniden düzenlemiştir.¹⁷ Yunan telgrafının ulaşım sahasını

¹³ Osmanlı-İran telgraf antlaşması için bkz. **BOA**. A.DVN.NMH. 8/6.

¹⁴ **BOA**. İ.HR. 168/9061.

¹⁵ 1859 tarihli antlaşma maddeleri için bkz. **BOA**. A.DVN.NMH. 13/3.

¹⁶ **BOA**. A.DVN.NMH. 15/15.

¹⁷ 1864 tarihli antlaşma maddeleri için bkz. **BOA**. A.DVN.NMH. 16/4; **BOA**. HR.TO. 473/10.

genişleten ve farklı kollardan birçok merkezle irtibatına imkân sağlayan bu işbirliği, Osmanlı Devleti açısından stratejik olmaktan ziyade daha çok mali menfaatler nazarıyla değerlendirilmiştir. Çünkü Yunan hatlarının transit kullanım vasfına sahip olmaması karşısında, Yunan telgrafının Osmanlı transit hatlarına olan muhtaciyeti Osmanlı Telgraf İdaresi'nin gelirlerini artıran bir durum arz etmiştir.

Gerek Avrupa ile gerçekleştirdiği hızlı ve sorunsuz haberleşme, gerekse uluslararası telgraf teatisinden elde ettiği transit haberleşme gelirleri nedeniyle telgraf konusunda diğer devletlerle işbirliğine önem veren Osmanlı Devleti, ikili antlaşmalar yanında, periyodik olarak düzenlenen uluslararası telgraf konferanslarına da katılarak imzalanan antlaşmalarda yer almıştır. 1858 yılında ilk kez Brüksel'de düzenlenen konferansta imzalanan antlaşmaya¹⁸ 1859 yılında, Avusturya ile daha önce imzaladığı antlaşmayı tadil ederek dâhil olan Osmanlı Devleti, 1865 yılında Paris'te düzenlenen konferansa bizzat elçi göndererek katılmıştır. Paris Telgraf Antlaşması'nda¹⁹ "Avrupa ve Asya topraklarında bulunan telgraf hatları" olarak iki başlık altında yer alan Osmanlı telgraf şebekesi, 1868 Viyana, 1872 Roma ve 1875 Petersburg Telgraf Antlaşmalarında da yer almaya devam etmiştir.²⁰ Özellikle bizzat katıldığı 1865 Paris Konferansı'ndan sonra, daha önce ikili olarak gerçekleştirdiği telgraf antlaşmalarını Paris Antlaşması şartlarına göre tadil eden yeni antlaşmalar imzalamıştır. Avrupa devletleri arasında belirlenen standartlara göre haberleşme şartlarını düzenleyen Osmanlı Devleti, bu nedenle imzaladığı her telgraf antlaşmasında Avrupa'da cari olan kural ve esaslara aynen yer vermiştir.

Bu bağlamda, Sicilyateyn ile Osmanlı Devleti arasında başlayan ve İtalyan birliğinin sağlanması sonucunda İtalya Krallığı ile Osmanlı Devleti arasında devam eden söz konusu telgraf işbirliği, arşiv belgeleri ışığında günümüze ulaşan ayrıntılarla daha detaylı bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

¹⁸ Brüksel Antlaşması'nın Fransızca metni için bkz. **BOA**. A.DVN.NMH. 16/20.

¹⁹ 1865 Paris Telgraf Antlaşması maddeleri için bkz. **BOA**. İ.HR. 214/12432.

²⁰ Uluslararası telgraf konferansları hakkında detaylı bilgi için bkz. Francis Lyall, **International Communications: The International Telecommunications Union and The Universal Postal Union**, England, 2011, s.17-38.

2) Osmanlı Devleti-Sicilyateyn Telgraf İşbirliği

Sicilya'yı hâkimiyeti altında bulunduran İspanyol Bourbon Hanedanı'nın 1816 yılında Napoli ve İtalya Yarımadası'nın güneyinde hâkimiyet tesis etmesi ile 1860 yılına kadar devam edecek olan Sicilyateyn Krallığı kurulmuştur.²¹ Sair İtalyan şehir devletleri ile rekabet içerisinde olan bu krallık, coğrafi konumu hasebiyle etkin bir sahada politik faaliyet gösteremese de Akdeniz'deki stratejik konumu devletlerarası işbirliğinde önem kazanmasını sağlamıştır. Bu önem yanında, krallığın yöneticisi Bourbon Hanedanı'nın telgraf teknolojisi alanındaki girişim ve çabaları Sicilyateyn'in uluslararası haberleşme ağı içerisinde stratejik bir önem kazanmasına vesile olmuştur. Osmanlı Devleti ile bu konuda geliştirilen işbirliği, Osmanlı Telgraf İdaresi yönetiminde bulunan transit Rumeli ve Anadolu hatlarının önem ve faaliyetini artırırken, Sicilyateyn hatlarının da transit hat vasfına sahip olmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda hem Sicilyateyn Krallığı, hem de diğer İtalyan devletleri ekonomik ve politik olmak üzere birçok menfaat elde etmiştir.²²

Sicilyateyn Krallığı'nın telgraf konusunda işbirliği talebi 1859 yılı başlarında İstanbul'a iletilmiştir. Osmanlı yöneticileri ile bu konuda fikir teatisi yapma ve temayül yoklaması mahiyetindeki ilk girişim sonucunda, Sicilyateyn'in Otranto Limanı'ndan karşı sahildeki Avlonya'ya bir denizaltı hattı çekilmesi ve her iki ülke şebekeleri arasında irtibat kurulması fikrine Osmanlı idarecileri olumlu bakmışlardır. Özellikle İstanbul'dan Selanik'e ve oradan da Manastır ve ilerisine telgraf çekilmesini içeren projenin hayata geçirilmiş olması, inşa edilecek hatların Avlonya'ya kadar uzatılabilmesi için teşvik edici bir unsur olmuştur. Osmanlı Devleti'nin olumlu yaklaşımı sonucunda, Nisan 1859'da bizzat Sicilyateyn Kralı II. Ferdinand telgraf şebekelerinin birleştirilmesi hususunda resmi talebini iletmıştır. Buna göre, Otranto'dan Avlonya'ya bir denizaltı telgraf kablosunu döşemeyi öneren Sicilyateyn, Osmanlı Devleti'nden, Avlonya'nın Rumeli telgraf şebekesine bağlanmasını istemiştir. Telgraf Meclisi'nce de görüşülen bu işbirliği talebi, Padişah iradesi ile

²¹ Harry Hearder, **Italy: A Short History**, Cambridge University Press, 2001, s.161.

²² Andrea Giuntini, "Technology Transfer, Economic Strategies and Politics in the Building of the First Italian Submarine Telegraph", **History of Technology**, (Edited by Ian Inkster), Vol. 32, 2014, Bloomsbury Publishing, s.287.

de onaylanarak kabul edilmiştir.²³ İki tarafın taahhütleri, işbirliğinin esasları ve kurulacak haberleşme sisteminin nasıl çalışacağı ile ilgili iki ülke arasında bir telgraf antlaşması imzalanması gerektiğinden, bu konuda Hariciye Nezareti'ne de emir ve gerekli ruhsatnameler verilmiştir.²⁴

2.1) 1859 Osmanlı-Sicilyateyn Telgraf Antlaşması

İstanbul'da yapılan müzakereler sonucunda 19 Nisan 1859'da Hariciye Nazırı Fuad Paşa ve Sicilyateyn'in İstanbul Sefiri Kumandan E. Fargioni²⁵ arasında Osmanlı-Sicilyateyn telgraf antlaşması imzalanmıştır. Toplam kırk iki maddede resmîyet kazanan Sicilyateyn-Osmanlı işbirliğinde, Otranto'dan Avlonya'ya çekilecek denizaltı kablosunun inşa, idare ve kullanım sorumluluğu Sicilyateyn'e bırakılmıştır. Bunun karşılığında Osmanlı Devleti ise Avlonya-Selanik bağlantısını kurarak, Sicilyateyn ile İstanbul arasında doğrudan haberleşme imkânı sunmayı taahhüt etmiştir. Ayrıca, Dobruca Bölgesi'nde inşa edeceği hatlarla, İstanbul-İsmail bağlantısını gerçekleştirerek, Sicilyateyn'in Rusya şebekesi ile de irtibat kurma garantisini vermiştir. Son olarak Avlonya ile İşkodra ve ilerisindeki Kotor arasında kurulacak Osmanlı hattı ile Sicilyateyn'in Avusturya şebekesine de kısa yoldan ulaşması işi Osmanlı Devleti sorumluluğuna dâhil edilmiştir.²⁶

Antlaşmanın ilk iki maddesinde yer alan söz konusu bu taahhütlerin hayata geçirilmesi, kısa ve uzun vadede her iki tarafın birçok menfaat elde etmesini sağlamıştır. Hızla döşenen denizaltı kablosu ve akabinde bağlantısı gerçekleştirilen Avlonya-Selanik, Avlonya-Kotor hatları sayesinde, Sicilyateyn ile Osmanlı başkentleri birbirine ve Avusturya şebekesi Sicilyateyn'e bağlanmış, her iki idare de bu yolla ekonomik kazanç ve siyasi kolaylık elde etmiştir. Bunun yanında, Osmanlı şebekesinin Avrupa hatlarına bağlanması noktasında alternatif bir yol daha ortaya çıkmış, bu da Rumeli hatlarındaki yoğunluk ve gecikmelerin azalmasını sağlamıştır. Uzun vadede ise,

²³ BOA. HR.MKT. 262/26; BOA. İ.HR. 166/8942.

²⁴ BOA. İ.HR. 166/8954.

²⁵ İstanbul'da görev yapan Sicilyateyn elçileri hakkında bkz. Nahit Sırrı, "Sicilyateyn Elçileri", **Türk Tarih Encümeni Mecmuası**, Yeni Seri, C.1, S.3, İstanbul, Letafet Matbaası, 1930, s.67-72. Söz konusu sefir isimleri Nahit Sırrı'nın Mösyö Andre Ototea'dan naklettiği listeden alınmıştır.

²⁶ Antlaşma metni için bkz. BOA. HR.TO. 467/64.

ilerleyen yıllarda İstanbul ile İsmail bağlantısının gerçekleşmesi, Sicilyateyn'in Rusya ile haberleşmesinde kısa ve daha ucuz bir yol açılmasını sağlamıştır. Anadolu ve Uzakdoğu hatlarının gelişmesiyle, Üsküdar-Bağdat, Bağdat-Fav ve Fav-Karaçi-Bombay hatları dâhil olmak üzere çok geniş bir coğrafya ile Sicilyateyn merkezleri arasında bağlantı kurulmuştur. Yine Çanakkale-Girit-İskenderiye hattı, Sicilyateyn'in uzak mesafelerle irtibat kurmasına olanak sağlamıştır. Hem Rusya, hem de Ortadoğu ve Uzakdoğu ile Sicilyateyn arasındaki bu irtibat, Sicilyateyn telgraflarından ziyade neredeyse tüm Avrupa'nın telgraf merkezlerinin kullanımına açılmıştır. Bu durum kısa ve önemsiz görünen Otranto-Avlonya denizaltı kablo-sunu, uzun vadede doğu ile batı arasındaki transit haberleşmenin ana yolu haline getirmiştir. Söz konusu ana yol ise başta Sicilyateyn Krallığı olmak üzere, akabinde kurulan İtalya Krallığı için büyük bir ekonomik ve stratejik kazanç yaratmıştır.²⁷ Bu fırsatların uzun vadede gerçekleşmesi, Sicilyateyn'in en başından beri Uzakdoğu ve Ortadoğu ile haberleşmede transit rolünü üstlenmeyi düşündüğünü göstermektedir. Öyle ki, 19 Nisan 1859 tarihli antlaşmanın otuz altı ve otuz yedinci maddelerinde, Rusya ve Avusturya ile yapılacak haberleşmenin muhasebesine dair kıstasların ileride İskenderiye, Basra, İran ve Hindistan ile kurulacak irtibatlar için de geçerli olmasını istemişti.²⁸

²⁷ Andrea Giuntini, "Technology Transfer, Economic Strategies and Politics in the Building of the First Italian Submarine Telegraph", **History of Technology**, s.287; "The Progress of the Electric Telegraph", **Atlantic Monthly**, Boston, April 1860, Vol.5, s.295-296.

²⁸ **BOA**. HR.TO. 467/64. Doğu-batı arasındaki söz konusu bu büyük haberleşme şebekesinin sağladığı kazançlar, Sicilyateyn gibi Yunanistan için de cezbediciydi. Çanakkale-İskenderiye hattına Pire-Sakız Adası kablosu ile bağlanan Yunanistan, Otranto-Avlonya hattının inşa edileceğini öğrenir öğrenmez Atina'dan kuzeye doğru, Osmanlı sınırının batı ucuna kadar bir telgraf hattı inşa etmeye başlamıştı. Osmanlı Devleti'nden alacağı izinle sınır hattı ile Avlonya arasında bir bağlantı kurmayı amaçlayan Yunanistan'ın bu girişiminin altında, doğu-batı arasındaki telgraf trafiğini Osmanlı'nın Rumeli şebekesinden kendi hatlarına aktarmak yatıyordu. Bu şekilde transit vasfına sahip olacak Yunan şebekesi sayesinde, uluslararası haberleşmeden ekonomik ve stratejik menfaat elde etmek istemiştir. Çanakkale-İskenderiye denizaltı hattının inşa memuru olan Mösyö Wostley de la More, bu hususta Osmanlı Devleti'ni bilgilendirerek, böyle bir iznin Yunanistan'a kesinlikle verilmemesi gerektiğini bildirmiştir. Avrupa'nın neredeyse tüm posta ve ticaret vapurlarının Pire Limanı'na uğradıklarını da anlatan De La More, Yunanistan'ın söz konusu emelini gerçekleştirmesi halinde, Osmanlı hatlarının sahip olduğu stratejik önemi kaybedeceğini ve transit telgraf haberleşmesi gelirlerinde büyük kayıplar yaşanacağını belirtmiştir. İngiltere'de yaptığı girişimlerle, Yunanistan'ın Korfu ve Zante, Sicilyateyn'in ise Sicilya ve Malta arasında kurmak istediği denizaltı hatlarını engellediklerini belirten De La More, Osmanlı

Osmanlı Devleti nazarından bakıldığında ise, birçok hattın antlaşma kapsamında inşasının taahhüt edilmesi, Osmanlı telgraf şebekesinin daha geniş coğrafyalara yayılmasını teşvik ederken, İşkodra üzerinden Kotor'da bulunan Avusturya hatları ile kurulan irtibat, Osmanlı telgraf şebekesine Avrupa'ya doğru yeni bir kapı daha açmıştır. Bu da şüphesiz Osmanlı'nın Avrupa ile haberleşmede yeni ve alternatif kollar tesis edilmesi emelini tatmin eden bir unsur olmuştur.

Sicilyateyn'in coğrafi yakınlığına rağmen, Avusturya ile Osmanlı şebekesi üzerinden irtibat kurma isteği dikkat çekicidir. İşkodra üzerinden Kotor'a ve oradan Viyana'ya bağlanmak isteyen Sicilyateyn'in bu isteğinin arkasında İtalyan devletleri arasındaki rekabet ve mücadelenin yattığı anlaşılmaktadır.²⁹ Bu nedenle Sicilyateyn kuzeydeki devletler ile irtibat tesis etmeden alternatif bir yolla Viyana'ya ulaşmak istemiştir.

Antlaşmanın üçüncü maddesinde Otranto-Avlonya kablosunun mülkiyetinin Sicilyateyn Kralı'na ait olduğu, bu nedenle her türlü idare, bakım ve tamirin Sicilyateyn tarafından yapılacağı ve bu iş için iki mühendisin Avlonya'da bulundurulacağı belirtilmiştir. Antlaşmanın tasdiki ve metinlerinin iki taraf arasında mübadelesi esnasında, Sultan Abdülmecid'in dikkat çektiği bu maddenin daha detaylı bir şekilde açıklanması istenmiştir. Buna bağlı olarak Osmanlı Devleti'nin talebi ile yapılan düzeltmede, denizaltı telgraf kablosunun Osmanlı kara hattına bağlanacak olması nedeniyle, karaya çıktığı yerden itibaren Osmanlı Devleti'nin mülkü sayılacağı ve Osmanlı memurları idaresinde bulunacağı belirtilmiştir. Ayrıca, Avlonya'da bulunacak Sicilyateyn memurlarının iki yaka arasında telgraf teatisi haklarının olmadığı ve Otranto ile tüm teatilerin Avlonya Telgrafhanesi'nden yapılacağı antlaşmaya eklenmiştir. Sicilyateyn memurlarına yer ve maaş tahsisi gibi bir sorumluluğunun bulunmadığını da belirten Osmanlı Devleti, yabancıların mülkiyet edinme yasağı çerçevesinde,³⁰ söz konusu me-

---

Devleti'nin de transit güzergâhını muhafaza ederek İskenderiye denizaltı kablosunu işleten ve kendisinin de memuru olduğu R. S. Newall & Co. şirketinin menfaatlerini gözetmesini istemiştir. Bkz. **BOA**. HR.TO. 432/2.

²⁹ 1815-1861 yılları arasında İtalyan devletleri arasında cereyan eden siyasi hadiseler ve rekabet hakkında detaylı bilgi için bkz. A. Savelli, **İtalya Tarihi**, (Çev. Galip Kemali Söylemezoğlu), C.2, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1940, s.282-372.

³⁰ Bilindiği üzere, yabancıların Osmanlı Devleti topraklarında gayrimenkul sahibi olması, 7 Safer 1284 (10 Haziran 1867) tarihli kanunun ilanına kadar yasaktır. Detaylı bilgi için bkz. Nedjib H. Chiha, "Osmanlı Devletinde Gayrimenkul Mülkiyeti Bakımından Yabancı-

murların herhangi bir mülk satın alımı da gerçekleştiremeyeceklerini açıklamıştır.³¹ Padişahın dikkati ve verdiği emir sayesinde değiştirilerek açıklığa kavuşturulan üçüncü madde, Osmanlı Devleti'nin hukukuna aykırı muğlak ifadelerin ortadan kaldırılması noktasında önemli bir adım olmuştur. Öyle ki, bu madde ilerleyen zamanda iki taraf arasında sorunlara neden olacaktır. Haziran 1860'da Avlonya'da bulunan Sicilyateyn memurlarının, sahilden kasaba merkezine kadar uzayan bir saatlik hattın Sicilyateyn'e ait ve idaresinin de kendi sorumluluklarında olduğunu beyan ve ima etmeleri üzerine, konu merkezden sorulmuştur. Verilen cevapta, söz konusu bir saatlik mesafenin sadece telinin Sicilyateyn malı olduğu, direk, amele ve sair masraflarının Osmanlı Devleti memurlarınca karşılandığı belirtilmiş ve özellikle antlaşmanın üçüncü maddesine atıf yapılarak, Sicilyateyn'in yalnızca deniz altında yer alan kablunun sahibi olduğu açıklanmıştır. Buna bağlı olarak söz konusu memurların kara hattının kontrolünde hiçbir hakları olmadığı belirtilerek yerel idareciler uyarılmıştır.³²

Antlaşmanın takip eden maddelerinde telgraf teatisinde sürat, kontrol ve güvenlik, telgrafhanelerin işleyişi ve telgrafnamelerin adrese teslim edilmesi gibi konularda uzlaşan iki taraf idaresi, ücret tarifesi hususunda da belirli bir nizam geliştirmiştir. Buna göre, gece ve gündüz fark etmeksizin sürekli aktif olacak olan haberleşmede İtalyanca, Fransızca³³ ve Nemçece dillerinde³⁴ gönderilecek telgraflar üç gruba ayrılmıştır. Birinci grup Osmanlı merkezleri ile Sicilyateyn merkezleri arasında yapılacak haberleşmeyi içerirken, bir taraftan diğerine gönderilecek her bir telgraf için 15 frank nakliye ücreti alınması öngörülmüştür.³⁵ Sicilyateyn veya Osmanlı hatlarını transit olarak kullanacak telgraflar ikinci gruba girerken, bunlardan da 12,5 frank nakil ücreti alınması kararlaştırılmıştır. Telgraf haberleşmesini

---

ların Hukuki Durumu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (Çev. Halil Cin), C.24, S.1-4, 1967, s.246-274.

³¹ Antlaşma müsveddesi üzerindeki düzeltme ve ilave için bkz. **BOA**. HR.TO. 467/64; **BOA**. HR.MKT. 338/1.

³² **BOA**. HR.MKT. 338/1.

³³ Osmanlı telgrafhanelerinde genellikle Fransızca kullanılacaktır (Madde 12).

³⁴ İki taraf arasında telgraf idaresine dair yazışmalarda genellikle İtalyanca olmak üzere Fransızca da kullanılabilir (Madde 9). İstanbul, Napoli, Palermo ve Messina telgrafhanelerinde istenildiği takdirde İngilizce de kullanılabilir (Madde 12).

³⁵ Söz konusu Osmanlı merkezleri sadece Rumeli merkezlerini içermekte olup, Anadolu'da bulunan merkezler bu gruba dâhil değildir.

teşvik etmek maksadı ile kısa mesafeler için bir indirim uygulanarak üçüncü bir grup oluşturulmuştur. Buna göre, ikinci grup telgrafların Avlonya ile İstanbul arasında değil de Avlonya ile Kotor arasında bir merkeze gönderilmesi halinde her telgraftan 3 frank nakliye hizmeti alınması kararlaştırılmıştır.³⁶ Nakliye ücreti hususunda yapılan bu sınıflama haricinde, her telgrafın içerdiği kelime sayısı baz alınarak hesaplanacak ücreti için de antlaşmanın on dokuzuncu maddesinde on üç fıkralık detaylı bir tarife belirlenmiştir. Söz konusu kelime hesabında ülkeler arasında cari olan standartlar dikkate alınmıştır.

Antlaşmada yer alan bir diğer önemli husus, yapılacak haberleşmenin iki taraf idaresince görülecek muhasebesine dairdir. Belirlenen tarifeler üzerine yapılacak her bir telgraf teatisinin her iki idare tarafından da aylık olarak kaydının tutulması kararlaştırılmıştır. Tutulan bu kayıtların her üç ayda bir müzakere edilerek muhasebesinin yapılması ve sonucunda doğacak alacak-verecek işleminin üç aylık periyotlarla icra edilmesinde uzlaşmıştır. Sicilyateyn'in Osmanlı hatları vasıtası ile Avusturya ve Rusya ile yapacağı teatilerin hesabını doğrudan doğruya söz konusu devletlerle müzakere etmesine de izin verilmiştir.³⁷

Haberleşme işbirliğinin tüm yönleri bu antlaşma ile kayıt altına alınsa da Avrupa devletleri arasında yapılacak yeni telgraf antlaşmalarının ortaya koyacağı standartlara göre gerekli tadilatın yapılmasını iki taraf da kabul etmiştir.³⁸ Örneğin, kısa bir süre sonra Brüksel Telgraf Antlaşması'na dâhil olan Sicilyateyn, söz konusu antlaşma gereğince ücret tarifesinde indirim gitmek zorunda kalmış, buna bağlı olarak Haziran 1860'da Osmanlı Telgraf İdaresi de indirim uygulayarak 1859 antlaşması tadil edilmiştir.³⁹

Sicilyateyn ve Osmanlı Devleti arasında yapılan bu verimli işbirliğinin gerçekleşmesinde emeği geçen memur ve müzakereciler Sicilyateyn Kralı tarafından ödüllendirilmek istenmiştir. Bununla birlikte "*iki tarafın dostluğunun pekiştirilmesi ve eski bir geleneğin sürdürülmesi*"⁴⁰ gerekçeleri ile hazırlanan ve kıymetli eşyalar içeren

³⁶ Madde 7.

³⁷ Madde 35.

³⁸ Madde 38.

³⁹ BOA. HR.TO. 467/75.

⁴⁰ BOA. HR.TO. 306/18.

hediyeler İstanbul'a gönderilmiştir. Devletler arası itibarın gereği olarak Osmanlı Devleti'nin de mukabil hediyelerle karşılık vermesi teklif edilse de, fuzuli olduğu gerekçesiyle Bab-ı Ali tarafından ilk etapta reddedilmiştir. Ancak Sicilyateyn Kralı tarafından gönderilen hediyelerin çoktan İstanbul'a ulaştığının haber alınması üzerine, Osmanlı Devleti de hediye göndermek mecburiyetinde kalmıştır.⁴¹ Devletler arası eşitlik ilkesi gereğince, Sicilyateyn'den gelen hediyelerin kıymet hesabı yapılmış ve tam karşılığı olan 32.051 frank 24 santim değerinde hediyeler⁴² Darphane-i Amire'ye hazırlanmıştır.⁴³ Özel olarak hazırlanan kutularla söz konusu hediyeler sahiplerine gönderilmiştir.⁴⁴

2.2) İşbirliği Hatlarının İnşası

Seksen yıllığına yapılan söz konusu işbirliği antlaşmasında iki tarafın sorumluluğunda olan hatların inşa süreleri açıklanmıştır.⁴⁵ Buna göre 1859 yılı Haziran ayı sonuna kadar bir buçuk aylık kısa bir sürede denizaltı kablosunu tamamlamayı taahhüt eden Sicilyateyn, denizaltı hattının tamamlandığı tarihten sonraki üç ay içerisinde de Osmanlı Devleti sorumluluğunda olan hatların inşa edilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti'nin inşaat deneyimleri, mali zorlukları ve malzeme tedarikindeki gecikmeler bu sürenin gerçekleşmesini mümkün kılmamıştır. Öyle ki antlaşma metninin onay ve mübadelesi için bir araya gelen Hariciye Nazırı Fuad Paşa ve Sicilyateyn Maslahatgüzarı Baron Antonio Winspeare,⁴⁶ bu hususta değişiklik yapmışlardır. Buna göre Bab-ı Ali'nin talebi doğrultusunda, Osmanlı Devleti'nin inşa edeceği hatların tamamlanması için son tarih 1860 yılı Haziran'ın sonu olarak belirlenmiştir. Denizaltı hattının da aynı süre zarfında tamamlanması kararlaştırılmıştır.⁴⁷ Bu taahhütler Sicilyateyn tarafından hızla yerine getirilmeye başlanırken, Osmanlı Devleti'nin tüm hatları inşa etmesi zaman almıştır.

⁴¹ BOA. İ.HR. 173/9435.

⁴² Hediyeler ve bu hediyelerin gönderildiği memurların ayrıntılı isim listesi için bkz. BOA. HR.TO. 306/10.

⁴³ BOA. HR.MKT. 332/44.

⁴⁴ Kuyumcu Yorgaki'ye hazırlanan 102.500 guruş değerindeki kutular için bkz. BOA. HR.MKT. 345/21; BOA. HR.MKT. 348/25.

⁴⁵ Madde 40, 41. BOA. HR.TO. 467/64.

⁴⁶ Nahit Sırrı, a.g.e., s.71.

⁴⁷ BOA. HR.TO. 306/20.

2.2.1) Otranto-Avlonya Denizaltı Hattı

Antlaşmanın imzalanması ile harekete geçen Sicilyateyn, ilk olarak inşaat için göndereceği savaş gemisi personeli ile memurlarına gerekli yardım ve kolaylığın gösterilmesini talep etmiştir. Osmanlı Devleti tarafından kabul edilen bu istek, Mayıs 1859 tarihinde İşkodra Mutasarrıfı'na yazılan emirle sağlanmaya çalışılmıştır.⁴⁸ Gerekli teknik hazırlığını sürdüren Sicilyateyn, denizaltına dönecek kablo için İngiltere'de bulunan RD Newall & Co. firmasına sipariş vermiştir.⁴⁹ Gutta Percha şirketinin destek ve teknolojiyle üretilen kablonun tüm masrafı Sicilyateyn tarafından karşılanmıştır.⁵⁰

Ağustos 1859'da Maria Theresia vapuru ile Avlonya'ya gelen inşa memuru Kaptan Eduardo d'Amiko, Avlonya Meclisi ile istişare ettikten sonra sahilde keşif çalışması yapmıştır. Deniz hattı ile kara hattının hangi noktada birleşmesinin uygun olacağına karar verilen bu çalışmadan sonra,⁵¹ Otranto'dan Avlonya'ya kadar döşenen denizaltı kablosunun inşası Ekim 1859'da tamamlanmıştır.⁵²

Otranto-Avlonya hattının tamamlandığı sırada, Avlonya'nın Osmanlı şebekesi ile bağlantısı henüz gerçekleşmemiştir. Ancak Sicilyateyn şebekesine bağlanmış olan Avlonya'dan, Avrupa'nın birçok merkezi ile haberleşme imkânı bulunmaktadır. Bu durumu

⁴⁸ BOA. HR.MKT. 287/38.

⁴⁹ Richard Buchanan, "New Materials For The First Transatlantic Cables", **Submarine Telecom Forum**, Issue 80, <http://subtelforum.com/STF-80/#?page=92> (Son Erişim: 30 Kasım 2015).

⁵⁰ Bill Glower, "Cable Timeline: 1845-1900", <http://atlantic-cable.com/Cables/CableTimeline/>, (Son Erişim: 28 Kasım 2015). Gutta-Percha, Malay dilindeki guetta-sakız ve percha-giysi kelimelerinden gelmekte olup, Malay Yarımadası'nda yabani olarak yetişen ağaçların kabuklarının kazınması ile elde edilen sütlü ve sakızlı bir sudur. Bu maddenin Avrupa'ya taşınması Portekizli mühendis José d'Almeida tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk kez 1848 yılında Profesör Faraday tarafından bir yalıtım malzemesi olarak kullanılabilirliği duyurulmuştur. Bu tarihten itibaren mühendis ve kimyagerlerin çalışmaları ile gutta-perchanın su altına dönecek kabloların yalıtımı amacıyla kullanılması için çalışmalar yapılmıştır. Gutta-perchanın denizaltı telgraf kablolarında ilk kez kullanımı 1847 yılında Almanya'da gerçekleşmiştir. Werner Siemens gutta-percha tekniğini kullanarak Berlin ile Grossberen arasında su altından telgraf hattı döşemiştir. 1848 yılında Messrs Barlow ve Foster gutta-perchanın bir yalıtım malzemesi olduğuna dair Almanya'da patent almışlardır. Charles Bright, **Submarine Telegraphs – Their History, Construction and Working**, London, Crosby Lockwood and Son, 1898, s.248-250.

⁵¹ BOA. HR.MKT. 301/84.

⁵² Hattın tamamlanmış ve iyi çalışıyor olması nedeniyle Sicilyateyn Kralı ile Osmanlı Pa-dışahı arasında gerçekleşen karşılıklı tebrik için bkz. BOA. İ.HR. 173/9420.

değerlendiren Sicilyateyn ve Avlonya'da bulunan konsoloslar, Avlonya'nın Osmanlı şebekesine bağlanmasına kadar geçecek sürenin bir kayıp olduğu vurgusu ile Avlonya Telgrafhanesi'nin karşı sahille haberleşmeye başlaması için izin talebinde bulunmuşlardır. Osmanlı Telgraf İdaresi tarafından uygun görülen bu talep, gerekli izinlerin verilmesi ile hayata geçmiştir. 30 Mayıs 1860 tarihinde çıkarılan bir irade ile de Filibe Telgrafhanesi memurlarından Mösyö Vagon, Avlonya Telgrafhanesi Fransızca muhabere memuru olarak görevlendirilmiştir.⁵³ Böylelikle Avlonya Telgrafhanesi, Avrupa merkezleri ile Fransızca haberleşmeye başlamıştır.

Sicilyateyn'in Avlonya'da bulunduracağı memurların ikame şartları hususunda da karar verilerek, denizaltı kablosunun bakım ve işletilmesi yönünde iki memur Avlonya'ya yerleştirilmiştir.⁵⁴ Bu hat sayesinde Avlonya'dan Otranto'ya bağlanan hat, hâlihazırda mevcut bulunan Sicilyateyn şebekesinin bir parçası haline gelmiştir.⁵⁵

2.2.2) Avlonya-İşkodra-Bar Hattı

Osmanlı Devleti taahhüdü gereğince Avlonya'dan başlayarak telgraf hatları inşasını gerçekleştirmiştir. İstanbul-Selanik hattının tamamlanması ile Selanik'ten Manastır ve ilerisine hat uzatılması için büyük bütçeli bir projeye girişmek gerekeceğinden, Avlonya'nın İstanbul ve Rusya sınırına bağlanması işi ertelenerek Avusturya sınırına doğru inşaatla başlamıştır.

Mostar ve İşkodra dolaylarında daha önce telgraf inşası gerçekleştiren ve bölgeyi bilen Ömer Efendi, Avlonya'dan İşkodra'ya bir

⁵³ Mösyö Vagon'un yanında bir de muvasala memuru tayin edilmiştir. **BOA**. İ.HR. 176/9658; **BOA**. HR.MKT. 338/41.

⁵⁴ **BOA**. İ.HR. 332/21392.

⁵⁵ Sicilyateyn bu tarihe kadar şehirleri arasındaki irtibatı gerçekleştirmekle birlikte, küçük merkezleri de şebekeye dâhil etmeyi başarmıştır. 1858 tarihli Sicilyateyn telgraf haritasına göre, Avlonya'nın bağlı olduğu Otranto, Brindisi ve Foggia üzerinden Napoli'ye ulaşırken, Napoli'den başlayarak güneye inen hat Messina ve Palermo'ya ulaşarak Sicilya Adası'nın tüm sahil şeridini sarmaktaydı. Napoli'den kuzeye yönelen bir diğer hat ise Sicilyateyn sınırını geçerek Roma'ya uzanıyordu. Bkz. **BOA**. İ.HR. 332/21392 (Enrico Pellegrino, **Carte della Telegrafia Elettrica del Regno delle Due Sicilie-1858**). Bu harita için bk. **Ek-1**. Söz konusu haritada yer alan bir diğer ayrıntı ise Sicilyateyn şebekesinde Morse makineleri yanında Henley telgraf makinelerinin de kullanıldığının görülmesidir. Ancak Osmanlı Devleti ile yapılan antlaşmanın dördüncü maddesine göre Avlonya ile Otranto arasında gerçekleştirilecek teatilerde yalnızca Morse makine sisteminin kullanılması kararlaştırılmıştır. Bkz. **BOA**. HR.TO. 467/64.

hat çekmekle görevlendirilmiştir. Ömer Efendi, refakatine verilen Mösyö Mativ ile birlikte Avlonya'dan işe başlamıştır.⁵⁶ Ancak usulsüzlük yaptığı ve ahaliyle anlaşamadığı gerekçesi ile görevinden alınarak Bosna hatlarının inşasıyla görevlendirilen Ömer Efendi'nin yerine Mayıs 1860'da İstanbul-Selanik hattının inşa memuru Hakkı Efendi getirilmiştir.⁵⁷

Telgraf Müdürü Mehmet Emin Bey tarafından hazırlanan söz konusu inşaat planına göre, Hakkı Efendi Avlonya'dan İşkodra'ya ve İşkodra'dan Avusturya sınırındaki Bar'a kadar bir hat çekecekti. Kotor'da bulunan Avusturya hatlarının Bar'a kadar uzatılması için ise zaten o bölgede çalışmakta olan Avusturya telgraf memurlarının yardımına müracaat edilecek ve proje iki koldan hızlıca hayata geçirilecekti.⁵⁸ Bu şekilde işleyen çalışma planı çerçevesinde proje, ahaliden toplanan direk, amele, nakliye ücreti gibi yardımlarla yapılmıştır.⁵⁹ Avusturya memurları tarafından inşa edilen Kotor-Bar hattı Haziran 1860 tarihinde tamamlanmıştır.⁶⁰ Mevcut olan İşkodra Telgrafhanesi'ne bağlanan bu hat için gerekli güvenlik tedbirleri alınmıştır.⁶¹ Hizmet alımı yapılan Avusturyalı memurlar için de ilgili ödeme ve taltifler gerçekleştirilmiştir.⁶² İnşası tamamlanan Avlonya-İşkodra hattı için de gerekli güvenlik tedbirleri alınmış,⁶³ hat üzerinde bulunan ve Avlonya ile İstanbul bağlantısında kavşak noktası olan İlbasan'a da bir telgrafhane açılması uygun görülmüştür. Sicilyateyn-Avusturya haberleşmesinin başlayacak olması hasebiyle, yeni açılan İlbasan Telgrafhanesi ile mevcut İşkodra ve Avlonya telgrafhanelerine ilaveten Fransızca muhabere memurları tayin edilmiştir.⁶⁴

⁵⁶ BOA. İ.HR. 164/885.

⁵⁷ BOA. İ.DH. 455/30180.

⁵⁸ BOA. HR.MKT. 327/22.

⁵⁹ BOA. İ.DH. 455/30180; BOA. İ.HR. 176/9637; BOA. A.MKT.MHM. 184/26.

⁶⁰ BOA. HR.TO. 467/76.

⁶¹ İşkodra'dan Antivari'ye kadar üç süvari çavuşu tayin edilmiştir. Bkz. BOA. İ.HR. 183/10164.

⁶² Avusturya memurlarına yapılan toplam 723 florin ödeme hakkında bkz. BOA. İ.HR. 180/9938; BOA. HR.MKT. 356/92. Avusturya memurlarına verilen nişan ve atiyeler için bkz. BOA. HR.MKT. 363/26; BOA. A.DVN. 160/79; BOA. HR.MKT. 353/73; BOA. A.DVN. 158/2.

⁶³ Bu hat için altı süvari, on dört piyade çavuşu ile birlikte bir de baş çavuş tayin edilmiştir.

⁶⁴ BOA. HR.MKT. 352/65.

2.2.3) Avlonya-İstanbul, Avlonya-Rusya Hatları

Sicilyateyn'in İstanbul ile irtibatını tesis etmek için inşa edilmesi gereken hattın büyük bir kısmı, antlaşmanın imzalandığı tarihlerde devam etmekte olan İstanbul-Selanik telgraf hattı projesi ile hayata geçirilmiştir. Selanik hattı Temmuz 1860'da tamamlanmış ve hizmete açılmıştır.⁶⁵ Selanik projesi henüz tamamlanmadan Sicilyateyn ile imzalanan antlaşma gereğince, Avlonya ile İstanbul arasında irtibat sağlayacak hattın inşası için 29 Aralık 1859'da karar alınmıştır. Buna göre, Selanik'e inşa edilen hat, Selanik'ten devam ederek Manastır'a ve oradan Ohri üzerinden İlbasan'a ulaştırılacaktır.⁶⁶ Bu şekilde Avlonya-İşkodra arasında kavşak noktası olan İlbasan ile İstanbul arasında doğrudan irtibat tesis edilecekti.

Manastır'da bulunan Rumeli Vilayet Meclisi'nin aldığı karar doğrultusunda alet-edevat ve telleri hükümetçe karşılanan bu projenin amele, nakliye, direk gibi masrafları Manastır ahalisince üstlenilmiştir.⁶⁷ Ahali-devlet işbirliği çerçevesinde hızla inşa imkânı bulan bu hat, Ocak 1861'de açılmıştır.⁶⁸ İlbasan'da daha önce açılan telgrafhaneye bağlanan Selanik telinin güvenliği için gerekli tayinler yapılmıştır.⁶⁹

Sicilyateyn'in İstanbul ile irtibatını altı aylık bir gecikme ile tamamlayan Osmanlı Devleti, İstanbul-İsmail hattını ise daha geç bir tarihte bitirebilmiştir. Aslında gerek İngiliz ve Fransızların inşa ettikleri Varna şebekesinin, gerekse Tuna Komisyonu'nun inşa ettirdiği Tolçı (Tulça) şebekesinin Osmanlı Devleti'ne devredilmesi sonucunda, iki şebeke arasında bağlantı kuran Osmanlı Telgraf İdaresi sayesinde İstanbul ile Rusya sınırı arasında bir irtibat sağlanmıştı. İstanbul'dan Edirne-Şumnu-Varna-Babadağı-Tolçı üzerinden İsmail ile haberleşme sağlanabiliyordu. Ancak bu hat Sicilyateyn'in talep ettiği üzere direkt ve kolay bir hat değildi. Gerek dâhili haberleş-

⁶⁵ BOA. İ.DH. 458/30421.

⁶⁶ BOA. HR.MKT. 320/24.

⁶⁷ BOA. İ.HR. 175/9602.

⁶⁸ Hattın tamamlanmasında Rumeli Valisi Abdülkerim Nadir Paşa'nın büyük gayret ve yardımı görülmüştür. Çünkü hat üzerinde bulunan ve ordu merkezi olan Manastır'a telgrafhane açılması, askeri gerekçeler nedeniyle elzem olarak görülmüştür. Bkz. BOA. HR.MKT. 363/23.

⁶⁹ Selanik-Manastır hattı için yapılan tayinler hakkında bkz. BOA. İ.HR. 180/9943; BOA. HR.MKT. 357/46. Manastır-İlbasan hattı için yapılan tayinler hakkında bkz. BOA. İ.HR. 181/10086; BOA. HR.MKT. 366/74.

me, gerekse İstanbul-Avrupa haberleşmesi bu hat üzerinde yoğunluk oluşturuyordu. Sicilyateyn'in amacına hizmet edecek bir hat, Kilyos-Varna hattının inşası ile mümkün olmuştur. İsmail ile bağlantısı bulunan Varna'dan İstanbul'a doğrudan bir hat çekilmesini içeren bu proje, Kilyos'tan başlayıp Karadeniz sahilini takiple kuzey istikametinde seyredecekti. Yapılan plan çerçevesinde iki koldan inşasına başlanan bu hat Şubat 1861'de tamamlanmıştır.⁷⁰ Böylece, Avlonya ile İstanbul'un bağlanmasından birkaç ay sonra, yine bu yol üzerinden Rusya ile haberleşme mümkün hale gelmiştir. Bu şekilde, Osmanlı Devleti Sicilyateyn'e verdiği sözü yerine getirirse de yaklaşık bir ay sonra, Mart 1861'de Sicilyateyn'in İtalya Krallığı'na dâhil olması nedeniyle, oluşturulan şebeke İtalya Krallığı'nın menfaatine hizmet edecektir.

3) İtalya-Osmanlı Telgraf İşbirliği

1861 yılında İtalyan birliğinin ilanı ile İtalya Krallığı'nın mülkiyetine geçen Otranto-Avlonya denizaltı hattı çalışmaya devam etmiştir. İtalyan birliğinin sağlanması ile yeni coğrafi sınırlar çerçevesinde, komşu ülke ve uluslararası şebeke bağlantıları mahiyet değiştirmiştir. Bu durum İtalya-Osmanlı telgraf işbirliğine de yeni koşullar altında farklı boyutlar kazandırmıştır.

3.1) 1862 İtalya-Osmanlı Telgraf Antlaşması

1862 yılında yeni İtalya Krallığı ile Osmanlı Devleti arasında bir telgraf antlaşması imzalanması ihtiyacı doğmuş ve bu yöndeki talep İtalya'dan gelmiştir. Antlaşma için Hariciye Nazırı Mehmet Emin Âlî Paşa görevlendirilmiştir.⁷¹ 16 Ocak 1862 tarihinde İtalya-Osmanlı telgraf antlaşması imzalanmıştır. Sicilyateyn ile imzalanan 1859 tarihli antlaşma maddeleri dikkate alınarak yapılan bu yeni antlaşmada, birçok hususta değişiklik yapılmıştır.⁷² Söz konusu yeni antlaşmanın değerlendirilmesi için 1859 tarihli antlaşma ile mukayese edilmesi daha doğru olacaktır.

Eski antlaşmada inşaat taahhütleri bulunan her iki idarenin geçen süre zarfında taahhütlerini yerine getirmiş olması nedeniyle,

⁷⁰ İstanbul ile Rusya arasında haberleşme sağlayan Dobruca bölgesi hatları hakkında detaylı bilgi için bkz. Diren Çakılcı, *a.g.e.*, s.99-104.

⁷¹ BOA. A.DVN.NMH. 13/11.

⁷² Antlaşma metni için bkz. BOA. İ.HR. 190/10627.

yeni antlaşmada mevcut hatların çalışır vaziyette tutulması taahhüdü konulmuştur. Bunun yanında önemli bir değişiklik Osmanlı Devleti'nin sorumluluğunda olan ve antlaşmaya konu olan hatlarla ilgilidir. Yeni antlaşmada, Avlonya-Avusturya hattına yer verilmemiştir. Çünkü birliğini sağlayan İtalya ile Avusturya artık sınır komşusudur ve iki ülke arasındaki haberleşme için Osmanlı şebekesine ihtiyaç kalmamıştır. Bu durum Osmanlı Telgraf İdaresi gelirleri için bir kayıp olarak değerlendirilebilir.⁷³ Buna bağlı olarak Osmanlı Devleti, sadece Avlonya-İstanbul ve İstanbul-Rusya bağlantılarını çalışır vaziyette tutmayı taahhüt etmiştir.⁷⁴

1862 antlaşmasının en önemli maddeleri şüphesiz dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci maddelerdir. 1859 antlaşması ile açık bir şekilde yasaklanan Sicilyateyn'in Avlonya'da telgrafhane işletmesi durumu, yeni antlaşmanın dördüncü maddesinde tamamen değiştirilmiştir. Buna göre İtalya, Avlonya'da bir telgrafhane açacak ve burada kendi memurlarını istihdam edecekti. Takip eden maddelerle söz konusu telgrafhanenin yetki ve özellikleri de tanımlanmıştır. Avlonya'da Osmanlı Telgrafhanesi'nin hemen yanına açılması kararlaştırılan İtalya Telgrafhanesi, sadece Otranto'dan gelen ve Otranto'ya gidecek telgrafların teatisinden sorumlu tutulmuş, Avlonya Osmanlı Telgrafhanesi dışında sair Osmanlı merkezleri ile irtibat kurması kesinlikle yasaklanmıştı (Madde 7). Osmanlı merkezinde bulunan telgraf makinelerinden başka ayrıca bulundurulacak makinelere gelen telgraflar Osmanlı telgraf memurlarına elden ulaştırılacaktı. İki tarafın mali menfaatleri çerçevesinde, İtalya memur ve makinelerinin

⁷³ Bu tarihlerde benzer gelir kayıpları, alternatif yolların inşası ile gerçekleşmiştir. 1857 yılı itibariyle inşasına başlanan Marsilya-Sardinya-Malta-İskenderiye hattı tamamlanmış ve 1857 yılında Malta'dan Korfu'ya da bir denizaltı kablosu çekilmiştir. 1859'da Sicilya Adası bir kablo ile Malta'dan geçen bu hatta bağlanmıştır. Bkz. Mario Aloisio, "Early Telecommunication and the Birth of Telegraphy in Malta", *Symposia Melitensia*, No 10, University of Malta, 2015, s.22. 1859'da Malta ile Korfu'nun bağlanması üzerine, 1861 yılında Otranto'dan Korfu'ya bir denizaltı kablosu çekilmiş ve İtalyan şebekesi Akdeniz'in ortasından geçen bu uluslararası hatta bağlanmıştır. Bkz. Giuntini, *a.g.e.*, s.286. Bu durum Çanakkale üzerinden İskenderiye'ye bağlanan hattın yoğunluğunu azaltırken, bu azalma Osmanlı Telgraf İdaresi'nin transit haberleşme kalemi gelirlerinde kayba neden olmuştur. 1861 yılında Malta-Korfu denizaltı kablosunun kırılması, bu tarihten itibaren Otranto-Avlonya hattının tekrardan önem kazanmasını sağlamıştır. Bkz. Aloisio, *a.g.e.*, s.22; **Map of the Mediterranean and Adjacent Countries: Shewing the Submarine Telegraph Cables and Lengths of Principal Steam Routes**, (Drawn by J. W. Lowry), http://www.morse-key.net/keys/telegraph_map_1865_circa.jpg (Son Erişim: 15 Kasım 2015).

⁷⁴ **BOA**. İ.HR. 190/10627 (16 Ocak 1862 tarihli İtalya-Osmanlı telgraf antlaşması, madde 1, 2).

Osmanlı merkezinin yer aldığı binaya yerleştirilmesi uygun bulunmuştu (Madde 5, 6). Söz konusu İtalya merkezinde istihdam sayısı da iki memur ve altı hademe ile sınırlandırılmıştı (Madde 4). Denizaltı kablosunun güvenli bir şekilde kullanım ve idaresini amaçlayan bu girişim, kablonun iki ucunda yer alacak İtalya memurlarının işbirliği sayesinde mümkün kılınacaktı. Aksi takdirde ortaya çıkan teknik ve idari aksaklıklar haberleşmenin kesintiye uğramasına neden olmaktadır.

On ikinci maddede belirtildiği üzere seksen yıl geçerli olacak olan bu antlaşmada ücret tarifesi ve telgraf teatisi hususlarına ayrıntılı şekilde yer verilmemiştir. Çünkü hem Osmanlı Devleti, hem de İtalya'nın kabul ettiği 1858 Brüksel Antlaşması bu hususlarda belirlenen uluslararası standartların uygulanmasını zorunlu tutmuştu. Bu duruma antlaşma maddelerinde de yer verilerek resmiyet kazandırılmıştır (Madde 8, 11). Kısa süre sonra tasdiknameleri mübadele edilen bu antlaşma yürürlüğe girmiştir.⁷⁵

3.2) Otranto-Avlonya Denizaltı Kablosunun Yenilenmesi

1863'te Otranto-Avlonya denizaltı kablosunda büyük bir arıza meydana gelmiştir. 1862 İtalya-Osmanlı antlaşmasının dördüncü maddesine göre, söz konusu hattın tüm bakım ve tamirinden sorumlu olan İtalya, arızanın giderilmesi için derhal girişim başlatmıştır. Yapılan muayenede kablonun tamirinin mümkün olmadığına ve tamamen yenilenmesi gerektiğine karar verilmiştir. Denizaltına indirilecek yeni kablonun tüm masrafı İtalya tarafından karşılanacağı için, söz konusu masraflar İtalya Parlamentosu'nun onayına sunulmuştur. İlk etapta, mali gerekçeler bahane edilerek kablonun yenilenmesi bir yıl ertelenmek istense de, Osmanlı Devleti'nin İtalya Sefiri Rüstem Bey'in girişimleri sonucu bu erteleme engellenmiştir. İtalya Hariciye Nazırı'na Otranto-Avlonya hattının önemini ve haberleşmenin bir yıl durması halinde yaşanacak zorlukları aktardığını belirten Rüstem Bey, bizzat Kral II. Vittorio Emanuele'nin emriyle hattın yenilenmesine bir an önce başlanılacağını Bab-ı Ali'ye bildirmiştir.⁷⁶

Eylül 1863 tarihinde hattın yenilenmesi çalışmaları hakkında bilgileri İstanbul'a bildiren Rüstem Bey, İtalya Nafia Nezareti'nin bir

⁷⁵ BOA. İ.HR. 192/10789.

⁷⁶ BOA. HR.TO. 101/28.

İngiliz firması ile anlaştığını ve oldukça dayanıklı olan bu yeni kablonun Ekim 1863 sonuna kadar denizaltına döşenmiş olacağını müjdelemiştir.⁷⁷ İngiltere’de bulunan Henley Telegraph Works firmasına imal ettirilen bu kablo, toplam 60 mil uzunluğundaki mesafeye döşenmiştir.⁷⁸ 1886 yılında İtalyan Pirelli firması tarafından bakımı yapılan bu kablonun⁷⁹ uzun bir süre kullanılmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

1860 yılı itibari ile kullanılmaya devam eden Otranto-Avlonya hattının Rumeli şebekesine naklettiği telgraf sayısı ilerleyen yıllarda artmaya devam etmiştir. Yoğunluk nedeniyle zaman zaman yaşanan aksaklık ve gecikmelerin aşılması, bahsi geçen antlaşmaların ilgili maddeleri uyarınca Osmanlı Devleti’nin sorumluluğundaydı. Bu sorunun çözümü için zaman zaman mevcut hatlara ilave teller⁸⁰ ekleyen Osmanlı Telgraf İdaresi’nin büyük çaptaki girişimi 1863 yılı başlarında gerçekleşmiştir. Uluslararası telgraf antlaşmalarına istinaden Avrupa merkezleri ile İstanbul arasında doğrudan doğruya haberleşme imkânı sağlanması garanti edildiği için, bunu temin etme yükümlülüğü bulunan Osmanlı Devleti, İstanbul-Selanik-Manastır-İlbasan-Avlonya-Otranto yolunu kullanmayı tercih etmişti. Bu nedenle söz konusu güzergâhta günden güne artan Fransızca telgraf teatisini gerçekleştirecek memurların ve bu telgrafları nakledecek tellerin yeterli olmaması sıkıntılara yol açmıştır. Bu sorunu çözmek için 8 Şubat 1863 tarihinde çıkartılan irade de gerekli tedbirler alınmıştır. Buna göre iki tel üzerine kurulmuş olup, mevcut telgraf trafiğini taşımaya kifayet etmeyen Selanik-İstanbul hattına ilave yapılması kararlaştırılmıştır.⁸¹ Tekfurdağı ile İlbasan arasına eski direkler üzerine çekilen yeni tel söz konusu Avrupa haberleşmesine tahsis

⁷⁷ BOA. HR.TO. 101/35. Söz konusu yenileme çalışmasının tamamlandığı tarihin 1864 olduğu dikkate alındığında, Rüstem Bey’in verdiği bilginin aksine inşaatın birkaç ay geciktiği görülmektedir.

⁷⁸ William Howard Russell, *The Atlantic Telegraph*, Cambridge University Press, 2011, s.114.

⁷⁹ Guiseppa Berta-Fabrizio Onida, “Old and New Italian Multinational Firms”, *Quaderni di Storia Economica*, No:15, Banca d’Italia, Rome, October 2011, s.15. Henley Telegraph Works tarafından imal edilen kablo için bkz. **Ek-2**.

⁸⁰ 1860 yılında yapılan ilave tel inşaatı için bkz. BOA. İ.HR. 177/9743. 1869 yılında yapılan ilave tel inşaatı için bkz. BOA. İ.HR. 207/11921.

⁸¹ Bu hat dâhili telgraf şebekesini İstanbul’a bağladığından, söz konusu yoğunluk iki katına çıkmaktaydı.

edilmiştir.⁸² Mevcut güzergâh üzerine çekilen yeni tel ve telgraf-hanelere eklenen yeni makinelerin işletilmesi için gerekli personel desteği de aynı irade ile tayin edilmiştir.⁸³ Osmanlı Devleti bu şekilde ilgili antlaşmalarda yer alan sorumluluğunu, Otranto-İstanbul arasındaki haberleşmeyi aktif ve süratli kılarak yerine getirmeye çalışmıştır.

3.3) 1866 İtalya-Osmanlı Telgraf Antlaşması

İki ülke arasında süren telgraf işbirliği 1866 yılında yeni bir antlaşmayla pekiştirilmiştir. İtalya'nın talebi üzerine bir araya gelen heyette⁸⁴ Osmanlı Devleti Hariciye Nazırı Mehmet Emin Âli Paşa tarafından temsil edilirken, İtalya'yı maslahatgüzar Kont Joseph Grali temsil etmiştir.⁸⁵

18 Nisan 1866 tarihinde İstanbul'da imzalanan yeni antlaşma, genellikle 1862 antlaşması şartlarını tekrar ederken, en büyük değişiklik Avlonya'da bulunan İtalya Telgrafhanesi'ne dairdir.⁸⁶ İki yaka arasında telgraf teatisinin sadece Osmanlı memurlarınca gerçekleştirilebileceğini içeren bu antlaşmayla (Madde 5), İtalya telgrafhanesinin kapatıldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, ihtiyaç hâsıl olduğu takdirde İtalya'nın Avlonya'da tekrar bir telgrafhane açma izninin saklı olduğu vurgulanmıştır (Madde 7). Denizaltı kablosunun bakım ve tamiri ile elektrik gücünün temini için bir veya iki İtalya memurunun Avlonya'da bulunmasına da izin verilmiştir (Madde 4).

Dokuzuncu maddede, yeni antlaşma ile değiştirilmeyen 1862 antlaşmasının diğer maddelerinin yürürlükte olduğu belirtilmiştir. Son olarak, 1865 yılında imzalanan Paris Antlaşması nedeniyle, iki ülke arasındaki ücret tarifesi ve telgraf nakil şartları 1858 Brüksel Antlaşması yerine, yeni standartlara uyumlu hale getirilmiştir (Madde 8).

⁸² Yeni tel için 51.000 kg tel, 12.000 fincan, 1.200 makara kullanılmıştır. Telin geçeceği merkezlere gönderilen toplam 8 telgraf makinesi ile birlikte yapılan masraf 72.055 franka ulaşmıştır. Bkz. **BOA**. İ.HR. 198/11278.

⁸³ Hat üzerinde bulunan Avlonya, İlbasan, Manastır ve Selanik'e sair telgrafhanelerden veya açıktan tayinler yapılmış, boşalan memuriyetler için de yeni tayinler gerçekleştirilmiştir. Buna göre aylık toplam 8.250 guruş değerinde maaş münhal kalırken, 15.250 guruş değerinde maaş yeniden tahsis edilmiştir. Bkz. **BOA**. İ.HR. 198/11278.

⁸⁴ **BOA**. İ.HR. 219/12732.

⁸⁵ **BOA**. A.DVN.NMH. 16/27.

⁸⁶ Antlaşma metni için bkz. **BOA**. A.DVN.NMH. 16/28; **BOA**. HR.TO. 473/42.

Sonuç

1855 yılı itibariyle uluslararası telgraf işbirlikleri tesis eden Osmanlı Devleti, söz konusu işbirliğinin en güzel örneklerinden birini Sicilyateyn/İtalya ile ortaya koymuştur. Sicilyateyn tahtında bulunan Bourbon Hanedanı'nın uluslararası telgraf haberleşmesinde yer alma çabası ve bu hususta gerçekleştirdiği yatırımlar, şüphesiz ki Osmanlı ile tesis edilen işbirliğini sağlam temellere oturtmuştur. Otranto-Avlonya arasında irtibat kurulması fikri, doğu ile batı arasındaki haberleşmeyi uzun yıllar taşıyacak alternatif bir yolun ortaya çıkmasına vesile olmuştur. 1861 yılına kadar İtalya Yarımadası'nda devam eden siyasi bölünme, Sicilyateyn'i Osmanlı Devleti ile işbirliğine ve Otranto-Avlonya hattını inşa etmeye teşvik eden temel sebepler arasında yer almıştır. Osmanlı Devleti'nin ise 19. yüzyıl boyunca devam eden Avrupa ile yakınlaşma siyaseti, coğrafi uzaklıkları ortadan kaldıran telgraf teknolojisine büyük önem vermesini sağlamıştır. Özellikle Avrupa ile alternatif kolların irtibat kurma emeli, başta Sicilyateyn olmak üzere telgraf hatları güzergâhındaki sair ülkelerle telgraf işbirliklerini genişleten bir unsur olmuştur.

Her iki ülke hatlarına da uluslararası haberleşmede transit hat vasfını kazandıran Osmanlı-Sicilyateyn/İtalya işbirliğinin sonuçları etkili ve kazançlı olmuştur. Osmanlı işbirliği ile Avrupa'nın tüm telgraflarını, hâkim oldukları küçük kara parçası üzerinden doğuya nakletme girişimlerinde bulunan Bourbon Hanedanı'nın ömrü, söz konusu girişimlerin sonuçlarını görmeye yetmemiştir. 1860-1861 arasında tam olarak bitirilen Osmanlı-Sicilyateyn işbirliği hatları, 1861'den itibaren hâkimiyeti ele geçiren İtalya Krallığı'nın idaresine geçmiştir. Bu işbirliğinden elde edilen ekonomik, siyasi ve stratejik menfaatler de bu sayede Bourbon Hanedanı'ndan tüm İtalyanlara miras kalmıştır. Osmanlı Devleti ise bu konuda daha şanslı olup, uzun yıllar çeşitli alanlarda kazanç elde etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti de bu işbirliği sonucunda büyüttüğü dâhili ve transit telgraf şebekelerini, 19. yüzyıl sonundan itibaren yeni kurulan Balkan devletlerine terk etmek zorunda kalmıştır.

Başlangıçta 1858 Brüksel ve 1865 Paris antlaşmalarında yer alan standartlara uygun olarak yönetilen Osmanlı-Sicilyateyn/İtalya işbirliği, iki ülke haricinde telgraf teknolojisini kullanan tüm ülkelere hizmet eden sonuçlar doğurmuştur. Bu ve benzeri telgraf işbirlikleri,

siyasi-askeri münasebetlerin hızlanması, ticari imkânların artıp kolaylaşması yanında, doğu ve batı arasında sosyo-kültürel etkileşimin gelişmesini de sağlamıştır. 19. yüzyıl boyunca devam eden bu etki, 20. yüzyılda da Adriyatik ve Balkanlar'da örnek teşkil ederek günümüze kadar ulaşmıştır.

Kaynakça

I. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.)

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı (HR.MKT.): 262/26; 287/38; 301/84; 320/24; 327/22; 332/44; 338/1; 338/41; 345/21; 348/25; 352/65; 353/73; 356/92; 357/46; 363/23; 363/26; 366/74.

Hariciye Nezareti Londra Sefareti Evrakı (HR.SFR.(3)): 32/2.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO.): 101/28; 101/35; 161/1; 196/37; 287/11; 306/10; 306/18; 306/20; 376/10; 432/2; 467/64; 467/75; 467/76; 473/10; 473/42; 475/38.

İrade Dahiliye Evrakı (İ.DH.): 455/30180; 458/30421.

İrade Hariciye Evrakı (İ.HR.): 124/6211; 125/6241; 164/885; 166/8942; 166/8954; 168/9061; 173/9420; 173/9435; 175/9602; 176/9637; 176/9658; 177/9743; 180/9938; 180/9943; 181/10086; 183/10164; 190/10627; 192/10789; 198/11278; 207/11921; 214/12432; 219/12732; 332/21392.

Sadaret Divan (Beylikçi) Kalemi Evrakı (A.DVN.): 158/2;160/79.

Sadaret Divan (Beylikçi) Kalemi Name-i Hümayun Kısmı Evrakı (A.DVN.NMH.): 8/6; 8/14; 8/27; 13/11; 13/12; 13/3; 15/15; 16/4; 16/20; 16/27; 16/28.

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT.MHM.): 184/26.

II. Haritalar

Pellegrino, Enrico: **Carte della Telegrafia Elettrica del Reguo delle Due Sicilie-1858 (BOA. İ.HR. 332/21392).**

Lowry, J. W.: **Map of the Mediterranean and Adjacent Countries: Shewing the Submarine Telegraph Cables and Lengths of Principal Steam Routes**, http://www.morsekey.net/keys/telegraph_map_1865_circa.jpg (Son Erişim: 15 Kasım 2015).

III. İnternet Kaynakları

“Albania and Italy Telegraphic Convention, Signed at Tirana, December 4, 1922”, <http://www.worldlii.org/cgi-bin/sinodisp/int/other/LNTSer/1923/33.html?query=Albania%20and%20Italy%20Telegraphic%20Convention>, (Son Erişim: 15 Kasım 2015).

Buchanan, Richard, “New Materials For The First Transatlantic Cables”, **Submarine Telecom Forum**, Issue 80, <http://subtelforum.com/STF-80/#?page=92> (Son Erişim: 30 Kasım 2015).

Glower, Bill, “Cable Timeline: 1845-1900”, <http://atlanticcable.com/Cables/CableTimeLine/> (Son Erişim: 28 Kasım 2015).

<http://www.informazione.provincia.pu.it/typo3temp/pics/2cdf-7cf261.jpg> (Son Erişim: 30 Kasım 2015).

“TeleGeography Submarine Cable Map”, <http://www.submarine-cablemap.com/> (Son Erişim: 28 Kasım 2015).

IV. Araştırma Eserleri

Akbulut, Uğur: “Suriye’ye İlk Telgraf Hatlarının Çekilmesi”, **History Studies**, Ortadoğu Özel Sayısı, Ekim 2010, s.1-11.

Aloisio, Mario: “Early Telecommunication and the Birth of Telegraphy in Malta”, **Symposia Melitensia**, No 10, University of Malta, 2015, s.15-27.

Berta, Guisepppe, “Old and New Italian Multinational Firms”, **Quaderni di Storia Economica**, No:15, Banca d’Italia, Rome, October 2011, s.3-59.

- Bright, Charles: **Submarine Telegraphs-Their History, Construction and Working**, Crosby Lockwood and Son, London,1898.
- Chiha, Nedjib H.: “Osmanlı Devletinde Gayrimenkul Mülkiyeti Bakımından Yabancıların Hukuki Durumu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, (Çev. Halil Cin), C.24, S.1-4, 1967, s.246-274.
- Çakılcı, Diren: **Rumeli Telgraf Hatları (1854-1876)**, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2015.
- Ersoy Hacısalihoğlu, Neriman: “Kırım Savaşı’nda Haberleşme: Var-na Telgraf Hattı Şebekesi”, **Savaşın Barışa: 150.Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856), 22-23 Mayıs 2006, Bildiriler**, 2007, İ.Ü.E.F. Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, s.119-130.
- Giuntini, Andrea: “Technology Transfer, Economic Strategies and Politics in the Building of the First Italian Submarine Telegraph”, **History of Technology**, (Edited by Ian Inkster), 2014, Vol. 32, Bloomsbury Publishing, s.77-293
- Header, Harry: **Italy: A Short History**, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- Kaçar, Mustafa: “Osmanlı Telgraf İşletmesi”, **Çağın Yakalayan Osmanlı**, IRCICA Yayınları, İstanbul, 1995, s.45-120.

- Keskin, Özkan, Ali Sönmez: “Telgrafın Osmanlı İmparatorluğu’nda Yayılması: Çanakkale Telgraf Hattı Örneği”, **OTAM**, Bahar 2009, S.25, s.67-81.
- Lyall, Francis: **International Communications: The International Telecommunications Union and The Universal Postal Union**, Ashgate Publishing, Surrey: England, 2011.
- Rogan, Eugene: “Instant Communication: The Impact of the Telegraph in Ottoman Syria”, **The Syrian Land: Processes of Integration and Fragmentation**, (Editors: Thomas Philipp, Birgit Schaebler), Stuttgart, 1998.
- Russell, William Howard: **The Atlantic Telegraph**, Cambridge University Press, 2011.
- Savelli, A.: **İtalya Tarihi**, (Çev. Galip Kemali Söylemezoğlu), C.2, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1940.
- _____ “The Progress of the Electric Telegraph”, **Atlantic Monthly**, April 1860, Vol.5, Boston, s.290-297.
- Sırrı, Nahit: “Siçilyeteyn Elçileri”, **Türk Tarih Encümeni Mecmuası**, Yeni Seri, C.1, S.3, Letafet Matbaası, İstanbul, 1930, s.67-72.

Ek-2: Henley Telegraph Works Firması Tarafından İmal Edilen Otranto-Avlonya Denizaltı Kablosu

Kaynak: <http://www.informazione.provincia.pu.it/typo3temp/pics/2cdf7cf261.jpg> (Son Erişim: 30 Kasım 2015).

